

KOMUNZTADURA APOSIZIOETAN (*)

1. *Motak*

Aposizioetan honako mota bi hauek bereiz daitezke, besteak beste:

a. Izen sintagmaren barnean gertatzen dena, izen bati beste izen bat –edo gehiago– aposatzen zaio-nean. Izen sintagma bakarra da eta, hortaz, hondarkia sintagmaren azken buruan baizik ez da ageri. Hau da eskema, labur adierazita: [[]_I []_I]_{IS}.

(1) a. Unibertsitateko Errektoreorde Edurne Mendiluzek aurkeztu du txostena.

b. Edurne Mendiluze Unibertsitateko Errektoreordeari aurkeztu diote txostena.

b. Izen sintagma osoak aposatuz egiten dena. Horrelakoetan, izen sintagma guztiek daramate hondarkia: []_{IS} []_{IS}.

(2) a. Matematikako irakasle berria, iazkoaren ordez etorri dena, oso atsegina da.

b. Zure lagunak, haur literatura hain ongi ezagutzen duenak, beste liburu bat kaleratu du.

c. Zer esan behar didazue niri, herria inork baino hobeto ezagutzen dudana honi?

Aposizio batzuk lehen modura egiten dira beti: *Gu gazteok*, *Urola ibaitik*, *Axular ikastolara*... Beste batzuk, berriz, bietara egin daitezke: *Canpion*, *euskaltzale fin hark* nahiz *Canpionek*, *hainbeste aldiz gogoratzen dugun idazle fin hark*. Badirudi, hala ere, etena handia denean bigarren mota erabiltzeko joera nagusitzen dela (ikus *EGLU* 1, 312. or.).

Esan gabe doa egitura konplexuagoak ere egin daitezkeela, aposizio mota biak metatuaz –[]_{IS} [[]_I []_I]_{IS}– edo juntadura erabiliz –[]_{IS} [[]_I]_I eta []_I]_{IS} –:

(3) a. Koldo Moralesek, Euskal Herriko Unibertsitateko Errektoreorde, Akademia Antolakuntza arduradunak baiezkoa eman dio plan berriari.

b. Chaban-Delmasek, Bordeleko auzapez eta Pariseko Diputatuen Biltzarreko kideak, utzi egin ditu kargu guztiak.

Egokiak gerta daitezke horrelako egiturak izen sintagma askoren arteko aposizio jarraituak berarekin izan ohi duen pisua zerbait arintzeko.

2. *Komunztadura*

2.1. Izenen arteko aposizioan ez dago komunztadura arazorik, hondarkia ez baita izen sintagma osoaren azken buruan baizik ageri. Gogoan izan behar da, hori bai, lehen izenak ez duela, horrelakoetan, mugatzailerik hartzen.

(4) a. Unibertsitateko Errektoreorde(*a) Edurne Mendiluzek aurkeztu du txostena.

b. Zure lagun(*a) Dublinen bizi denari sari bat eman diote.

Mugatzaile eta guzti eratuak diren izen bereziek, hala ere –*Antso Azkarra*, *Pernando Amezketarra* eta horrelakoek–, bere horretan gordetzen dute mugatzailea aposizioetan ere:

(*) Euskaltzaindiak, Iturenen, 2000ko maiatzaren 26an onaturiko testuaren ordez, beste berri hau onartua du Bilbon, 2001eko ekainaren 29an.

- (5) a. Antso Azkarra errege *ausartari* (*Antso Azkar errege *ausartari*).
 b. Fernando Amezketarra bertsolari *ezagunaren* *ibilerak* (*Fernando Amezketar bertsolari *ezagunaren* *ibilerak*).

Zenbatzaile ordinala daramaten izen propioetan, ordea, ohiko joera mugatzailea izen bereziaren ataltzat ez hartzekoa izan da. Hala erakusten du literatura tradizioan nagusi ageri den jokamoldeak, zenbatzaile ordinala izen bereziaren amaieran ematen baita.

- (6) a. Frantziako errege Louis XVI.aren ministro zen hau.
 b. Famatua izan da, bereziki, aita santu Inozentzio VIII.ak landuriko “Bi ezpaten teoria”.

Hala ere badirudi gaurko joera bestelakoa dela, hau da, mugatzailea izen bereziaren ataltzat hartzekoa:

- (7) Karlos II.a errege suediarra.

2.2 Izen sintagmaren aposizioan, berriz, komunztadura egitea da ohikoena, dagokien hondarkia sintagma guztietan ipiniz. Hori da ohikoena eta bitxi da sintagma aposatua kasu markaz gabetua ematea:

- (8) a. Nire lagun *Fermin*ek, piano jotzaile *trebeak*, kontzertu asko eman ditu aurten.
 b. Fermin Garro irakasle*ari*, lizentziadun berri *denari*, eman diote lanpostu hori.

Baina:

- c. ??Nire lagun *Fermin*ek, piano jotzaile *trebea*, kontzertu asko eman ditu aurten.
 d. ??Fermin Garro irakasle*ari*, lizentziadun berri *dena*, eman diote lanpostu hori.

Horrela, esate baterako, komunztadura egiten da eskuarki lehen sintagmaren buruan *bat* mugagabea dutenetan edota sintagma aposatuan erlatibo arrunta dutenetan:

- (9) a. Orduan esan zezan haren diszipuluetarik *batek*, Iudas Iscariot Simonen seme*ak*, hura tradituraren zuenak (Lç 187).
 b. Zuhaitz *ttipiak*, oraiño errorik *eztuenak*, ezin athera ditzakezu (Ax 57).
 c. Hetarik *batek*, Cleofas deitzen *zenak*, ihardetsi zion (Lg II 288).

Erabilera lasaiagoan absolutiboan ageri da inoiz sintagma aposatua, lehena bestelakoa izanda ere. Perpaus barnean gutxi-gutxitan gertatzen da hori, ordea, eta ez da gomendatzekoa:

- (10) Gure Jainkoak, beti xuxen dabilana, ongi gidatzen baitu (M. Ariztia, *Amattoren uzta*, 16).

3. Oharra

Zenbaitetan badirudi bigarren sintagma aposizioa ez baina perpausaren egituratik aparte erantsitako tartekia edo parentesi moduko zerbait dela.

Horrela, esate baterako, perpausaren hondarrean doanean, haren azalpen aske bezala edo:

- (11) [...] bere sehi zahar *batentzat*, aspaldian ezindua, bainan Nagusiak maite zuena bere haurride bat bezain osoki (Arb *Igand* 89).

Perpausaren barnean ere gerta daiteke hori, parentesi izaera agerian dela. Lagungarri izan daiteke horrelakoetan marratxoak erabiltzea.

- (12) a. Gure herriko alkate*ak* –musikazale amorratua bera– begi onez ikusi du kontzertu gela berria egiteko proiektua.
 b. Haren etxean –aski zabala, ene ustez– erraz kabituko gara denok.
 c. Datorren larunbatean –hilak zortzi– hasiko da ehiza garaia.

Erabilera lasai hori areago gertatzen da, hala ere, etenak, tartekiak eta horrelakoak maiz samar izaten dituen euskara mintzatuan, jardun egituratuagoa izan ohi duen idatzian baino.

Komunztadura aposizioetan

ARAUA

1. Aposizioa izen sintagmaren barneko izenen artean egiten denean ez da komunztadura arazorik sortzen, hondarkia ez baita sintagma osoaren azken buruan baizik ageri:

- Unibertsitateko Errektoreorde Edurne Mendiluzek aurkeztu du txostena.
- Edurne Mendiluze Unibertsitateko Errektoreordeari aurkeztu diote txostena.

Horrelakoetan, bistan da, lehen izenak ez darama mugatzailerik:

- Unibertsitateko Errektoreorde(*a) Edurne Mendiluzek aurkeztu du txostena.
- Zure lagun(*a) Dublinen bizi denari sari bat eman diote.

Mugatzailea izenaren beraren osagai egina duten izen bereziek, ordea –*Antso Azkarra* edo *Pernando Amezketarra* bezalakoek, alegia–, gorde egiten dute hura aposizioan ere:

- Antso Azkarra errege ausartari (*Antso Azkar errege ausartari).
- Fernando Amezketarra bertsolari ezagunaren ibilerak (*Fernando Amezketar bertsolari ezagunaren ibilerak).

2. Izen sintagma osoak aposatzen direnean, berriz, komunztadura egitea da ohikoena, hondarkia sintagma aposatuetan ere ipiniz:

- Nire lagun Ferminnek, piano jotzaile trebeak, kontzertu asko eman ditu aurten.
- Fermin Garro irakasleari, lizentziadun berri denari, eman diote lanpostu hori.
- Zure lagunarekin, Unibertsitateko irakaslearekin, mintzatu naiz gaur.

Komunztadurarik gabeko aposizioak lekukotasun urriagoa du tradizioan, batez ere perpaus barruan kokatua dagoenak, eta, hortaz, ez da gomendatzekoa:

- ??Nire lagun Ferminnek, piano jotzaile trebea, kontzertu asko eman ditu aurten.
- ??Fermin Garro irakasleari, lizentziadun berri dena, eman diote lanpostu hori.
- ??Zure lagunarekin, Unibertsitateko irakaslea, mintzatu naiz gaur.

Zenbaitetan, perpausaren joskeratik aparteko eranskin edo tarteki aske gisa ematen da bigarren sintagma eta ez sintagma aposatu gisa. Areago gertatzen da etenak, tartekiak eta horrelakoak maiz samar dituen euskara mintzatuan, jardun egituratuagoa izan ohi duen idatzian baino. Horrelakoetan, jakina, benetako aposiziorik ez dagoenez, ez da komunztadura egiten.

Errazago onartzen dira horrelakoak, tarteki izaera argia denean:

- Gure herriko alkateak –musikazale amorratua bera– begi onez ikusi du kontzertu gela berria egiteko proiektua.
- Haren etxean –aski zabala, ene ustez– erraz kabituko gara denok.
- Datorren larunbatean –hilak zortzi– hasiko da ehiza garaia.

(Euskaltzaindiak, Bilbon, 2001eko ekainaren 29an onartua)